

Bartoněk, Antonín

Likvidace pražeckých polosamohlásek, resp. spirant

In: Bartoněk, Antonín. *Vývoj konsonantického systému v řeckých dialektech*.
Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961, pp. 42-49

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/119256>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

III.

LIKVIDACE PRAŘECKÝCH POLOSAMOHLÁSEK, RESP. SPIRANT

Zdálo by se na první pohled, že systém řeckých souhlásek neměl pro klasifikaci řeckých dialektů tak velký význam jako např. systém řeckých dlouhých samohlásek. Mohlo by se to zdát proto, že se nejdůležitější souhláskové změny, které odlišují klasickou řečtinu od předpokládaných indoevropských jazykových poměrů, udály již před rozčleněním řečtiny v tradiční dialekty⁴⁷ a že se obraz souhláskových poměrů přímo v nářečním vývoji starořeckého jazyka již tak zásadně neměnil. A pokud se pak jednotlivé řecké dialekty odlišovaly navzájem některými rozdíly v konsonantismu, šlo často o změny, jež se nijak nedotýkaly souhláskového systému jako celku (sem patří např. změna *-ti(-) > -si(-)* v některých sufixech, jak byla rozšířena na části řeckého jazykového území).

Přesto je však možno nalézt i ve vývoji řeckého jazyka na cestě z předpokládaného prařeckého společenství do jednotlivých dialektů klasické doby soubor změn, které nářečně vskutku dosti výrazně diferencovaly řecký souhláskový systém. Jde o několik hláskových jevů, které sice bývají v historických mluvnicích probírány samostatně a na sobě nezávisle, jež však navzájem spojovala táž hláskoslovná tendence, totiž zvláštní sklon řečtiny k oslabování artikulace souhlásek.⁴⁸ Z jednotlivých projevů této tendence měly pro nářeční diferenciaci souhláskového systému zvláštní význam zejména likvidace některých prařeckých spirant, resp. polosamohlásek, dále palatalizace konsonantů před následujícím *j*, likvidace labiovelár, a konečně pak spirantizace medií a aspirát.

*

⁴⁷ Formulací „před rozčleněním řečtiny v tradiční dialekty“ tu míníme tzv. období prařecké; chtěli jsme tak naznačit, že řečtina byla již snad diferencovaná při příchodu Řeků na jih Balkánského poloostrova, ovšem způsobem, který se vymyká našim možnostem zjištění.

⁴⁸ Srov. Meillet, *Aperçu*³ 27; viz i Diver, *Word* 14, 9 n.

a) Jeden z nejstarších projevů souhláskové oslabovací tendence bylo v řečtině odstranění indoevropského *j*.⁴⁹ To byla změna, která byla provedena ve všech řeckých dialektech,⁵⁰ a to ve všech z nich patrně alespoň z počátku se zcela stejnými výsledky v každém jednotlivém postavení ve slově. Např. náslovné *j*- dávalo v určitých slovech *h* (např. $\delta\zeta < *jos$), v jiných je pak za ně stejná střídnice jako za prařecké *dj*, *gj* (srov. $\zeta\nu\gamma\acute{o}\nu < *jugom$ s $Z\epsilon\upsilon\varsigma < *Dj\epsilon\upsilon s$ a s ion. $\mu\acute{\epsilon}\zeta\omega\nu < *megj\acute{o}n$). Tento druhý typ je jediný případ, v němž při likvidaci hlásky *j* dochází k zesílení, a nikoli k oslabení artikulace; důvody, které k tomu vedly, se zatím nepodařilo osvětlit.^{50a} — Intervokální *j* se měnilo v *h*, a brzy vůbec mizelo (srov. krét. $\tau\rho\acute{\epsilon}\epsilon\varsigma$ proti stind. *tráyas*), a *j* postkonsonantické vyvolalo palatalizaci předchozí souhlásky, k jejíž výsledkům obrátíme ještě pozornost ve zvláštním výkladu.⁵¹ Ve všech řeckých dialektech se tedy likvidace hlásky *j* projevila v zásadě ztrátou jednoho fonému ze souhláskového systému, tato ztráta se ovšem naproti tomu několikanásobně vynahradila v tom, že při palatalizaci konsonant vznikla vlivem postkonsonantického *j* celá řada nových fonémů, které měly velmi pestré další osudy. Pokud pak vznikala za staré *j* přímo nějaká hlásková náhrada, měla tu pochopitelně tato střídnice v jednotlivých dialektech již zcela stejné osudy jako foném, ke kterému se přimkla (tj. např. střídnice za náslovné *j*- měla nadále stejné osudy buď jako střídnice za *dj*, *gj*,⁵² nebo jako střídnice za *h*-ovou variantu fonému *s*).

Co se týče doby, kdy docházelo k likvidaci hlásky *j*, je třeba říci, že se tak nemuselo dít ani ve všech řeckých dialektech najednou, ani současně ve všech postaveních ve slově. Dříve se obvykle kladla tato změna do dob velmi dávných, až do doby prařeckého jazykového společenství,⁵³ dnes však tímto názorem otrásl mykénský výskyt náslovného *j*- v zájmenném kmeni* *jo*.⁵⁴ (např. $jo-i-je-si = j\acute{o}(d) hiensi$ PY Cn3₁, $jo-a-mi-ni-so-de di-do-si = j\acute{o}(d) Amnisonde didonsi$ KN Og 0467₁ aj.).⁵⁵

⁴⁹ Transkripce *j*, resp. v dalších výkladech *i* *w*, tu neznamená, že hlásky, o které tu etymologicky jde, musely mít už v ide. prajazykovém společenství spirantickou hodnotu. Jde spíše jen o vyjádření toho, že uvedené hlásky dříve či později v historii řeckého jazyka této fonetické hodnoty dosáhly, třebaš i snad těsně před zakončením své vlastní existence.

⁵⁰ O možných výjimkách, kdy se snad v historické řečtině udržely stopy starého *j*, viz u Schwyzera, *GG* I 312 n.

^{50a} Mohlo tu ovšem jít pouze o prosté převzetí jednoho z nových fonémů vzniklých v souvislosti se ztrátou postkonsonantického *j*, jak o tom bude ihned řeč.

⁵¹ Viz dále str. 50 nn.

⁵² Viz dále výklad na str. 54 nn.

⁵³ Srov. např. Meillet, *Aperçu*³ 22 n.

⁵⁴ Srov. Ventris—Chadwick, *Documents* 79.

⁵⁵ Pokud jde o citace mykénských textů, psaných lineárním písmem B, srov. Bennett, *Pylos Tablets*²; Bennett—Chadwick—Ventris—Householder, *Knossos Tablets*²; Bennett—Chadwick, *Mycenae Tablets*². Fonetické přepisy, příp. překlady do klasické řečtiny, viz zejména ve Ventrisových a Chadwickových *Documents* a v Galianových *Diecisiete tablillas* (plně tituly viz v seznamu literatury). V tomto případě srov. Ventris—Chadwick, *Documents* 207 (autoři tu však přepisují první slova jako *hō*).

Zdá se vůbec, že míra shody, která se u této změny uplatňuje mezi jednotlivými řeckými dialekty, co se týče jejich fonetických výsledků, byla asi dána spíše všeobecnou tendencí k likvidaci hlásky *j* v celém tehdejší řeckém jazykovém světě, zděděnou z doby prařeckého společenství a uskutečňovanou asi po částech po dlouhá staletí, než nějakým bezprostředním stykem mezi všemi tehdejšími řeckými dialekty. Ten by bylo totiž možno předpokládat v 2. tis. př. n. l. buď jen na jeho začátku anebo až na jeho konci, ale první časové údobí je pro všeobecné provedení likvidace hlásky *j* příliš časně (vzhledem k mykénskému *jo-*) a druhé příliš pozdní (vzhledem k tomu, že první počátky palatalizace konsonant před následujícím *j* je nutno klást s určitostí nejspozději doprostřed 2. poloviny 2. tis. př. n. l., jak o tom bude ještě řeč).

Ve svém dalším vývoji si už řečtina nová, fonematicky samostatná *j* nevytvořila. Kyperské a pamfylské náznaky existence této hlásky v hiátu po předchozím *i* (např. kyp. *we-pi-ja* *Ἔπιια* Schw. 679,⁵⁶ [Edalion, cca 450]⁵⁷ a pamf. *duá* Schw. 686,₅ [Sillyon, IV]) nejsou asi ničím jiným než pouhým grafickým zachycením přechodového zvuku,⁵⁸ který v takových hiátových případech vznikal i v jiných řeckých nářečích (srov. např. ion. *ἰεοῖνα* Schw. 726,₁₄ [Milét, 450]), a *j*, které vznikalo spirantizací z *g*, bylo jen kombinatorní variantou spiranty *γ* (srov. str. 85).

b) Druhým velmi raným projevem oslabování souhlásek byla změna náslovného antevokálního a vnitřního intervokálního *s* v *h*. I tato změna byla provedena ve všech řeckých dialektech bez rozdílu,⁵⁹ počítaje v to tentokrát důsledně i mykénštinu. To ukazuje, že ke změně došlo — alespoň v mykénštině a v nářečích, které na ni navazují — asi dokonce dříve, než bylo v mykénštině odstraněno náslovné *j*-. Uvedená změna *s* > *h* neměla ovšem za následek úplnou ztrátu fonému *s*, neboť hláska *s* zůstala v ostatních pozicích celkem zachována, časem se pak dokonce vytvořilo z domácích zdrojů i nové *s* intervokální.⁶⁰

⁵⁶ Nářeční nápisy z doby pomykénské citujeme vždy, pokud je to možno, podle Schwyzera přepracovaného vydání Cauerova výboru (zkratka Schw.). Nebyl-li nápis zařazen do této edice, odkazujeme podle okolností buď na *Inscriptiones Graecae* (IG) nebo na edici Collitze a Bechtela (GDI), příp. na speciální publikace a periodika. Nedostupny mi zůstaly *Inscriptiones Creticae* od Guarducciové a různá vydání nápisů z východní řecké Egeidy. Viz i pozn. 322a.

⁵⁷ V závorce je vždy u každého výrazu čerpaného z nápisných textů pomykénské doby uvedeno místo nálezu a doba vzniku nápisu. Byl-li nápis nalezen mimo území, do něhož nářečně náleží, bude to zvláště uvedeno. U časových údajů nebylo ovšem možno přihlížet k odlišným názorům různých autorů a četné nápisy bylo možno datovat jen velmi přibližně (v tom případě následuje za datem otazník) anebo vůbec jen pomocí relativních údajů (srov. např. pozn. 112).

⁵⁸ Srov. i Schwyzera, *GG* I 312, pozn. 1.

⁵⁹ Jak v mykénštině, tak i v ostatních dialektech máme naproti tomu v některých případech doloženo i náslovné antevokální a vnitřní intervokální *s*. Pokud nešlo u takových slov o *s* vzniklé sekundárně — sem patřila např. již i v mykénštině přípona 3. os. pl. *-si-*, naznačuje nejčastěji výskyt hlásky *s* v takovémto postavení, zvl. na začátku slova, že tu máme co činit s výrazem cizího původu (srov. např. myk. *su-qa-ta-o sug^ootāō(n)* PY Ea 109 a hom. *σβώτης*). Podrobnosti viz u Schwyzera, *GG* I 307n.

⁶⁰ Avšak i náslovné antevokální *s* může být sekundárního původu, např. v *σύ* z **t_wu*; několik dalších případů viz u Schwyzera, *GG* I, l. c.

Na změnu $s > h$ navazovala pak další změna, jejímž výsledkem byla likvidace jakéhokoli h , ať pocházelo z náslovného j - či z náslovného antevokalickeho nebo vnitřního intervokalickeho s . V intervokalickém postavení byla tato změna provedena ve všech klasických dialektech ještě v době předhistorické, naproti tomu na začátku slova před samohláskou probíhá zčásti až přímo před našima očima. Od samého začátku písemných záznamů chybělo patrně náslovné antevokalicke h v maloasijské ionštině,⁶¹ lesbičtině,⁶² kyperštině,⁶³ elejštině⁶⁴ a na střední Krétě,⁶⁵ kdežto v ostatních dialektech — snad až na kykladskou ionštinu a eubojštinu — se přes některé anomálie h ⁶⁶ zřejmě udrželo až do helénistického období.

V mykénštině je ještě porůznu zachováno jak náslovné antevokalicke, tak i vnitřní intervokalické h . Přitom je zajímavé, že h je tu přímo grafikou dosvědčeno, i když jen omezeně, pouze v textech z Pylu a Mykén (např. $me-zo-a_2 = *megjosa > -oha$, srov. $\mu\epsilon\acute{\iota}\zeta\omega$) PÝ Sh 733 aj., $pa-we-a_2 = pharweha$ (srov. $\varphi\acute{\alpha}\rho\omicron\varsigma$) MY Oe 127, kdežto v dokumentech z Knossu znak A_2 ⁶⁷ téměř úplně chybí.⁶⁸ Tuto zvláštnost však není třeba vysvětlovat nějakým předpokládaným nářečním rozdílem mezi mykénštinou krétskou a peloponéskou, nýbrž šlo asi o to, že jen peloponésští písaři byli pravidelně zvyklí používat pro vyznačování slabičné hodnoty ha zvláštního znaku A_2 (před jinými vokály než a se ani v Pylu ani v Mykénách h nevyznačovalo). — Z hlediska

⁶¹ Doklady j. $\kappa\acute{\alpha}\theta\omicron\delta\omicron\nu$ Schw. 744₄₀ [Halikarnassos, paulo ante 454—3] nesvědčí proti psilosi, neboť toto složené slovo mohlo vzniknout ještě předtím, než v maloasijské ionštině vůbec k psilosi došlo.

⁶² K. Meister, *Homerische Kunstsprache* 209 nn., však pokládá maloasijskou ionsko-aiolskou psilosu za pouhý grafický jev.

⁶³ Ale srov. opatrná slova u Thumb a Scherera 164.

⁶⁴ Stejně jako ionské $\kappa\acute{\alpha}\theta\omicron\delta\omicron\nu$, citované v pozn. 61 na této str., nesvědčí proti psilosi ani složený výraz $\rho\theta\epsilon\lambda\omicron\mu[\acute{\epsilon}\nu\omicron]$ Schw. 418_{10/11} (Olympia, ante 570 aut ante 450).

⁶⁵ Opačný názor zastává i pro střední Krétu Bechtel, *GD* II 663 nn., a uvádí na jeho podporu tvary $\chi[\acute{\iota}]ρ\acute{\eta}\nu\alpha\varsigma$ Schw. 186_{5/3} (Pythion — smlouva mezi Gortynou a Lappou, II) a $[\chi]\alpha\theta\omicron\nu\mu\alpha\iota\nu\epsilon$ GDI 5126 C₄ (Vaxos, VI—V). Avšak první z obou výrazů pochází až z helénistického období, a nemá tedy dostatečně závažnou průkaznou hodnotu pro klasickou dobu, a v druhém případě není zcela zaručeno, že jde o odvozeninu od $\delta\nu\omicron\mu\alpha$. Naproti tomu pro východní Krétu je existence h prokázána scholiem k Hom. Od. γ 444 (Cramer, *Anecd.* III 436), kde se praví toto o výrazu $\acute{\alpha}\mu\iota\nu\omicron\nu$: $\Pi\acute{\omicron}\rho\omicron\varsigma\iota\omicron\varsigma \acute{\omicron} \textit{I}\epsilon\rho\alpha\pi\upsilon\tau\iota\nu\omicron\varsigma \pi\alpha\rho\acute{\alpha} \textit{I}\epsilon\rho\alpha\pi\upsilon\tau\iota\nu\omicron\varsigma \acute{\epsilon}\tau\iota \sigma\acute{\omega}\zeta\epsilon\sigma\theta\alpha\iota \tau\acute{\eta}\nu \varphi\omega\eta\eta\nu \acute{\alpha}\iota\mu\iota\nu\omicron\nu \delta\alpha\sigma\acute{\epsilon}\omega\varsigma \mu\epsilon\tau\acute{\alpha} \tau\omicron\upsilon \iota \kappa\alpha\tau' \acute{\alpha}\rho\chi\eta\nu \pi\rho\omicron\varphi\epsilon\rho\omicron\mu\acute{\epsilon}\nu\eta\nu \pi\alpha\rho\acute{\alpha} \tau\omicron \acute{\alpha}\iota\mu\alpha.$

⁶⁶ Sklon k psilosi z nich vykazuje v největší míře arkadština; tak na nápise Schw. 654 (Tegea, cca 390) je ve výrazech, kde bychom očekávali na začátku slova h , mezi používáním a nepoužíváním grafiky H celkem rovnováha.

⁶⁷ Proti více než stovaceti výskytům znaku A_2 v Pylu je v Knossu znak A_2 doložen jen 6×. Ve 4 případech jde o fragmentární části slov, pátý doklad zní a_2 -ke-te-re KN V 118 a je to paralelní forma k pylskému ja-ke-te-re PÝ Mn 11,2, šestý doklad v ne zcela bezpečně doložené podobě pa-we-a₂ KN L 7378 je obdobou citovaného výrazu z Mykén. Srov. Bartoněk, *Sborník A* 5 (1957), 47.

⁶⁸ K fonetické hodnotě ha pro A_2 srov. zvl. Bartoněk, *Sborník A* 5, 45—62. Srov. i Milani, *Aevum* 32, 101—138.

fonologického znamenala pak ztráta intervokalického *h* to, že hláska *h* přestala být i v dialektech, v nichž se ještě na počátku slova ve výslovnosti uchovala, samostatným fonémem a stala se v podobě ζ jedním ze dvou možných signálů vokalického začátku slova,⁶⁹ tak jako jím v jiných případech bylo pouhé ρ . V dialektech, v kterých se tato dvojí možnost vyznačování vokalického začátku slova neudržela, tj. tam, kde náslovné *h* zmizelo, lze s těžší přičítat ztrátu této hlásky nějaké společné izoglose. V dílčím měřítku je sice možno počítat s něčím takovým v aiolsko-ionské části Malé Asie, ale ve všech ostatních dialektech, jak jsme je už výše vypočítali, šlo asi o vývoj zcela samostatný. Přitom je však hodno pozoru to, že jde vesměs o dialekty z periferie řeckého jazykového světa anebo z krajin geograficky i jinak izolovaných. Tato okolnost by v těchto dialektech spíše podporovala než vylučovala tu možnost, že v nich byla obecně řecká tendence k oslabování souhlásek ne-li přímo vyvolána, tedy alespoň posilována substrátovým vlivem ze strany předřeckého mediterránního obyvatelstva; v jeho jazyce — jak lze soudit z nedostatečného počtu znaků pro H-ovou řadu v lineárním písmě B — hláska *h* asi vůbec neexistovala. To všechno by bylo zároveň ve shodě i s ranou ztrátou této hlásky v aiolské a ionské Malé Asii, neboť tamní řečtí přistěhovalci byli jistě hned od začátku vystaveni silnému substrátovému působení. Otázka ovšem je, do jaké míry byl tento předřecký substrát v celé Egeidě jazykově jednotný.

Obdobně jako náslovný protiklad ζ : ρ v těch dialektech, v nichž náslovné *h* nezmizelo, je asi třeba alespoň historicky hodnotit i grafiku ΛH , MH , PH , FH , jak se s ní setkáváme na začátku slova v některých řeckých dialektech. Nebyly to zřejmě fonematically samostatné aspiráty *lh*, *mh*, *rh*, *wh*,⁷⁰ nýbrž opět jen jedna ze dvou možností, jak ve výslovnosti vyznačit počátek slova začínajícího na hlásky *l*, *m*, *r*, *w*, jestliže původně před nimi předcházelo *s*. Původní *sl*, *sm*, *sr*, *sw* se tu tedy nejprve změnilo v *lh*, *mh*, *rh*, *wh*, přičemž se podle Lejeuna⁷¹ počáteční hláska stala neznělou.⁷² Tento jev je alespoň v grafické podobě doložen v megarštině (MH :

⁶⁹ Srov. Brandenstein, *Griech. Sprachw.* I 100 n.

⁷⁰ Brandenstein, l. c., klade rovnítko mezi ζ , $\acute{\alpha}$ a φ , zapomínaje, že výskyt aspirát nebyl vázán jen na začátek slova.

⁷¹ Lejeune, *Traité* 101 n. (pokud jde o náslovné *sr*, *sl*, *sm*) a 114 n. (pokud jde o náslovné *sw*). Podle Lejeuna, 101 n., byl postup takovýto: *sr-*, *sl-*, *sm-*, *sn-* se změnilo v *rh-*..., asimilací vzniklo *rr-*... a to se zjednodušilo, protože šlo o začátek slova, v *r-*...; starší *rr-*... se objevovalo jen po samohláscce ve složeninách a v sandhiovém postavení, např. hom. *ἐπι-ρρεει*, *ἔ-ρρεε*, *καλλι-ρροος*. To původně platilo i o ostatních sonantách, jak je vidět z hom. *ἔλλαβε*, *ἄμμορος*, *κατὰ (μ)μοῖραν* (—/—/—), *ἔννεον*. Pokud jde o *sw-*, byl podle Lejeuna, *Traité* 114 n., postup zpočátku stejný, avšak neznělé *w*, zachycované podle něho buď grafikou FH (viz výše boj. *Φηκαδάμοε*, pamf. *Φηε* a arg. *Φηεδιέστιας*), nebo častěji grafikou F (srov. kyp. *Φοι*, lesb. *Φέθεν*, *Φοι*, krét. *Φον*, dór. *Φέξ*, ark., lokr., delf., krét., el. *Φέκαστος*, thes. *Φεκέδαμος* apod.) má v ionsko-attičtině a porúznu i jinde za výsledek ζ nebo ρ (srov. att., ion., lesb. *ἔκαστος*, resp. *ἔκαστος*, dór. *ἀδύς*, att., ion. *ἔξ*, resp. *ἔξ*).

⁷² Podle Lejeuna, l. c., představovala tedy tato grafika nakonec pouhé neznělé *l*, *m*, *r*, *w*. Pokud ovšem šlo o náslovné *r*, to bylo v celém řeckém jazykovém světě, jak Lejeune správně

Μηγαρεύς Schw. 152 [meg. nápis z ostrova Prote v Ionském moři, V] aj.);⁷³ v kointštině a na Korkyře (MH: *Μηείξιος* Schw. 133,3 [Korkyra, VI]; AH: *ΑΗοντίς* Schw. 122,8 [nápis z korintské vázy nalezené v Caere, VI?], PH: *ρηοφαίσι* Schw. 133,2 [Korkyra, VI]), v argolštině (AH: *λαβόν* Schw. 116₂ [Aigina, cca 500?], FH: *Φηεδίστας = ιδιώτης* SEG XI 314₇ [Argos, VI]), v attičtině (AH: *ληέον* [viz Thumb—Scherer 308], MH: *μηεγάλῶ* Schw. App. I 4,2₂ [VI]), v bojoštině (FH: *Φηεκαδάμοε* Schw. 452,5 [Tanagra, VI—V?]⁷⁴) a v pamfylštině (FH: *Φηε* Schw. 686₂₃ [Sillyon, IV], MH: *μηειάλῆ*⁷⁵ [l. c.] apod.).

Jak je patrné z tohoto výčtu, šlo o jev, jehož výskyt se — nepočítáme-li pamfylštinu — omezoval na oblast dialektů při východní části Korintského zálivu, tj. zhruba na to nářeční území, na němž se především zároveň udržoval i náslovný nefonematický protiklad $\varsigma : \rho$.

Některé řecké dialekty si však časem — aspoň na přechodnou dobu — vytvořily znovu *h* uprostřed slova. Sekundární intervokální *s* v nich totiž v historické době následovalo příkladu svého předhistorického předchůdce, změnilo se nejprve v *h* a později vůbec zmizelo. Doklady této změny pocházejí hlavně z Lakoniky (např. *νικάσας* Schw. 12₃ [Sparta, V med.],⁷⁶ *Μῶα, -αν* Aristof.,⁷⁷ Lysistr. 1297/1249, a Hesych.) a z Argolidy (i když pouze z Argu, Mykén a Heraia:⁷⁸ např. *ἐποιέε* Syll³ 5 [VI],^{78a} *Φραηιαρίδας* Schw. 97 [Mykenai, VI], *ἐποιέΦηε* Schw. 80, 3 [argejský nápis z Olympie, V] aj.), ale v menší míře i z Elidy (*ἀδεαλτώσαιε* Schw. 424₁₂ [Olympia, cca 350], *φυγαδεύαντι* l. c.₆, a několik málo dalších dokladů na nápise Schw. 425 [Olympia, cca 200]), z Kypru (po-e-ko-me-no-ne *ποεχόμενον* Schw. 679₁₉₋₂₁ [Edalion, cca 450] a několik dalších nápisných dokladů vedle několika glos),⁷⁹ z Pamfylie (jen Hesychiova glosa *ἔλλογος στρατός. Περιγαῖοι* a svědectví z Etym. Magn. 391, 12), a porůznu též z východní dórské Egeidy (*Μελέιππον* Schw. 228₁₃ [Théra, II init.] aj., *Ἀρείπολις* IG XII

zdůrazňuje, vůbec jen neznělé, neboť vlastně nikdy nepocházelo z *r* původního; původní indoevropské bylo prý totiž v řečtině prakticky všude doprovázeno vokálníkou prothesí, srov. *ἐρυνθρός, ὄροφος, ἀρήγω* apod. Odtud také asi pramení obecná zvláštní grafika náslovného *ε*, příp. i vnitroslovného intervokálního *ρῆ* v našich textech (srov. att. *ῥέω, ἔρῥεον, προῥέω*).

⁷³ Podle Bechtela, *GD* II 168, pochází mimoto i *h* v meg. *Ἡεκάται* IG XIV 270₂ (Selinus, V) z FH.

⁷⁴ Srov. i *Ἰᾶδο[μη]* Korinna 5₉₇ Diehl.

⁷⁵ Kdežto u ostatních doložených případů odpovídá dochovaná grafika s *h* předpokládané etymologii s náslovným *s*, nelze to dokázat pro MH; řecký výraz pro „velký“ neměl totiž nikdy v násloví *s*. Schwyzer, *GG* I 311, vysvětluje tento jev jakousi hyperkorekci.

⁷⁶ Ale srov. již *Διοηκίετα Διολευθερί[ο]* Schw. 1 (Sparta, VI?).

⁷⁷ V Lysistr. 980 je dokonce doložen tvar *γερωχία*, srov. Hesych. *γερωχία*.

⁷⁸ Výjimky *Νικαηαρίστα* IG IV² 140 (Epidauros, VI—V) a *Κρηήλιας* IG IV² 138 (Epidauros, VI—V) mohou být jména osob z Argu — stejně jako *Ἀρχηήλιας Ἀργείος* IG IV² 137 (Epidauros, VI—V). [Ve všech těchto případech jde o svazek IV² 1, věnovaný nápisům z Epidauru.]

^{78a} Jde o argejský nápis z Delf; Bechtel, *GD* II 463, přepisuje onen tvar dokonce jako *ἐποῖεῖ*.

⁷⁹ Viz Thumb—Scherer 162; na nápisech je tedy změna poměrně málo doložena.

3,168₃₃ [o občanu z Anafy na nápisu z Astypalaje, cca 100?]). Ani toto sekundární intervokální *-h-* nemělo však zřejmě platnost samostatného fonému, nýbrž to byla jen kombinatorní varianta k *s*, vázaná na samohláskové okolí.

V které době se toto *h* úplně ztratilo, nelze přesně zjistit, zdá se však, že se ještě kolem r. 350 př. n. l. ve všech uvedených dialektech alespoň do jisté míry vyslovovalo. I změnou *-s- > -h-* byly většinou — až na argolštinu — zasaženy jen periferní dialekty, většinou to však nebyly právě tytéž, v nichž mizelo zcela beze stopy i náslovné ς . Tak si např. lakonština udržela náslovné ς ještě v době, kdy v ní již nové sekundární intervokální *-h-* úplně zmizelo (srov. ještě velmi pozdní $\pi\omicron\theta^{\circ}\acute{\alpha}\mu\acute{\epsilon}$ GDI 4566₁₁₋₁₅ [Gytheion, cca 100]); jediné dva řecké dialekty, v nichž proběhla do r. 350 př. n. l. jak psilose, tak změna *-s- > -h-*, byla kyperština a elejština.

Pokud jde o vzájemný vztah dialektů, které vykazují změnu *-s- > -h-*, Thumbovo mínění, že šlo o jev náležející od původu řeckému obyvatelstvu Peloponésu, které tu žilo před příchodem Dóřů,⁸⁰ není příliš přesvědčivé, zvl. z toho důvodu, že je tento jev doložen sice na Kypru, ale nikoli v Arkadii. Snad by bylo možné vysvětlit tuto nesrovnalost poukazem na to, že arkadština byla asi jen postranní větví řeckých nářečí z mykénského Peloponésu, je však asi jednodušší se domnívat, že změna sekundárního *-s-* v *-h-* byla ve všech dialektech, v nichž se vyskytuje, provedena navzájem zcela nezávisle. Společným rysem těchto nářečí by tedy bylo jen to, že jim jejich perifernější a izolovanější postavení umožnilo větší uplatnění obecného řeckého sklonu k oslabování souhlásek; argolština se svým centrálním charakterem by pak ovšem potřebovala zvláštního vysvětlení.

c) Konečně mizelo porůznu v řeckých dialektech z výslovnosti i *w*. Ztráta této hlásky započala již v době mykénské; na mykénských tabulkách jsou už totiž doloženy jisté náznaky této změny, zejména před následujícím *o* (srov. např. *o-pe-ro-te = ophélontes* PY An 218₁ aj.),⁸¹ velkou většinou je tu však *w* ještě zachováno. V klasických řeckých dialektech chybí grafika \mathcal{F} hned od počátku písemných dokladů v maloasijské ionštině a ve východní dórské Egeidě, v době aiolských lyriků nebylo *w* asi již vyslovováno ani na Lesbu⁸² a mimoto zmizelo patrně *w* již před r. 600 také na ionských Kykladách, na Euboji, v Attice a v následujících dvou stoletích asi i v Megaridě a Korintu; tendenci k odstranění *w* lze však sledovat i v ostatních řeckých dialektech.⁸³ V tomto případě lze tedy spojit většinu dialektů, v nichž *w* zvláště intenzivně mizelo, jedinou izoglosou, jejíž ohnisko bylo patrně v Ionii.

⁸⁰ Thumb — Kieckers 85 aj.

⁸¹ O této problematice viz zvl. Georgiev, *Minoica* 159; jev však není pro mykénštinu zcela nepochybný, srov. Thumb — Scherer 332. O obdobném jevu u Homéra viz i Chantraine, *Grammaire homérique* I 123 n. — Stran znaku ϵ viz pozn. 324.

⁸² Na nápisech z Lesbu není grafika \mathcal{F} vůbec doložena, a ani její dochování v textech lesbických lyriků nemá podle Thumba — Scherera 92 n. pro existenci fonému *w* za jejich doby průkaznou hodnotu. Stran ionštiny a attičtiny srov. Thumb — Scherer 261 n., 292 n.

⁸³ Všeobecně se drželo *w* nejvíce na začátku slova.

Ztrátou této hlásky zmizel ze souhláskového systému těchto nářečí jeden samostatný foném, jeho ztráta však směřovala spíše k nabytí větší systémové rovnováhy než k jejímu narušení, neboť po všeobecné likvidaci hlásky *j* zůstalo *w* v soustavě souhlásek osamoceno.

Pokud se pak v některých řeckých dialektech drželo *w*, zvl. na počátku slova, i po r. 350 př. n. l., bylo to nejčastěji v tzv. spirantizujících dialektech, v nichž asi existence fonému *w* vůbec systémovou rovnováhu nenarušovala, neboť v nich do této hláskové kvality časem zřejmě úplně vplynulo *ð* vzniklé spirantizací z *b*.⁶⁴ Týká se to Lakoniky, stř. a záp. Kréty, Elidy, Bojotie, Argolidy a Pamfylie, jak ještě uvidíme později při soustavnějším výkladu o spirantizaci souhlásek v řeckých dialektech. Naproti tomu další uchování fonému *w* vedle zřejmě explozivního *b* v severozápadních dialektech, v Arkadii, na Kypru a v Thesalii bude asi třeba přičíst na vrub značné izolovanosti těchto dialektů.

*

Závěrem by tedy bylo možno říci k osudům praeckého *s*, *j*, *w* tolik, že celková tendence řeckého konsonantického systému směřuje u těchto hlásek všeobecně k radikálnímu snížení jejich počtu jako samostatných fonémů.

⁶⁴ Fonetické hodnoty *w* a *ð* tu představují zcela stejnou bilabiální spirantu; dvojího označení bylo zde užito pro větší srozumitelnost výkladu a stejně budeme činit porůznu i dále.